

 ONDER DE LOEP

Laureaten van de
projectoproep -
Klimaatactie

 IN ONZE GEMEENTEN

VILCO -
De collaboratieve stad

MONITOR VAN DE DUURZAME ONTWIKKELING

Laureaten van de
projectoproep - Klimaatactie

SEMESTRIEEL Nr 32
WINTER 2020

Monitor van de Duurzame Ontwikkeling

SEMESTRIEEL Nr 32

WINTER 2020

REDACTIE:

Philippe Mertens, Consortium Vilco,
Vincent Dewez

LAY-OUT:

Deloge Groep

VERTALING:

Patrice Van Laethem

REVISIE:

Philippe Mertens, Patrice Van Laethem

COORDINATIE:

Philippe Mertens

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:

Corinne François

INHOUD

SOUS LA LOUPE

LAUREATEN VAN DE PROJECTOPROEP - KLIMAATACTIE 03

NOS COMMUNES

DE COLLABORATIEVE STAD: DRIE JAAR ONDERZOEK VOOR EEN
NIEUWE MANIER VAN BESTUREN 12

DEZE PUBLICATIE KWAM TOT STAND
DANKZIJ DE STEUN VAN LEEFMILIEU
BRUSSEL EN BRULOCALIS, VERENIGING
STEDEN EN GEMEENTEN VAN BRUSSEL

Dit tijdschrift kan gedownload worden op
www.brulocalis.brussels

ADRES :

Aarlenstraat 53/4 - 1040 Brussel

LAUREATEN VAN DE PROJECTOPROEP - KLIMAATACTIE

De projectoproep voor Brusselse gemeenten en OCMW's, die we in mei 2020 hebben gelanceerd, was een groot succes: de Brusselse gemeenten en OCMW's hebben 38 projecten ingediend.

Wat is de uitkomst en welke soorten projecten werden er weerhouden?

We stellen hier uitgebreid alle laureaten van de projectoproep van 2020 voor. De oproep zal naar verwachting in het voorjaar van 2021 worden verlengd en zal naar verwachting ook twee delen en meerdere thema's behelzen. Het dossier van de Monitor van de duurzame ontwikkeling geeft u inspiratie om uw toekomstige kandidatuurdoSSIERS te schrijven.

Het kader en de grote lijnen van de KAP-oproep

Het Gewest geeft meer dan 2 miljoen euro uit om de lokale overheden in Brussel te ondersteunen in hun strijd tegen de klimaatverandering. De projectoproep bestaat uit twee delen (Klimaatactieprogramma en thematische projecten). Elke gemeente kan meerdere projecten indienen, onder één of de twee luiken van de oproep. Meerdere lokale besturen konden ook samen een project en/of met elkaar gelinkte projecten indienen. Voor alle subsidies wordt een participatie van 10% gevraagd bij de gemeenten en OCMW's. De deadline voor de kandidaturen was 28 augustus 2020.

> Ganshoren – Ecologische valorisering van de vallei van de Molenbeek

DE TWEE DELEN VAN DE PROJECTOPROEP

1. Ontwikkelen en toepassen van een klimaatactieprogramma

Dit programma ondersteunt de gemeenten financieel die een lokale actiestrategie voor het Klimaat (een Klimaat Actie Programma, KAP), willen ontwikkelen en toepassen, die rechtstreeks gekoppeld is aan de gewestelijke strategieën en plannen.

Het KAP moet binnen twee de jaar uitgewerkt worden en moet rekening houden met zowel de directe als de indirecte emissies en de aanpassingsstrategie aan de klimaatverandering.

2. Uitvoering van klimaatgerelateerde milieumaatregelen

Dit deel ondersteunt gemeentelijke of OCMW-projecten ter uitvoering van klimaatgerelateerde milieumaatregelen. Gezamenlijke projecten van meerdere lokale besturen werden hier aangemoedigd.

De projecten moeten in de loop van de tijd tot concrete en duurzame resultaten leiden.

WAT IS DE UITKOMST VAN DE OPROEP 2020?

De vier jury's vonden plaats in september 2020. De laureaten van de twee delen zijn bekend. Alles wordt momenteel in gereedheid gebracht en de projecten starten in 2021. Leefmilieu Brussel en Brulocalis zullen ondersteuning bieden bij het opzetten en de uitvoering van de projecten.

Lokale klimaatprogramma's

We hebben 13 aanvragen ontvangen. Zoals bekend was deel 1 voorbehouden voor de gemeenten, de OCMW's kwamen niet in aanmerking voor dit deel van de projectoproep. Elke kandidaat presenteerde zijn project tijdens de jury's die op 14, 15 en 16 september plaatsvonden.

8 projecten werden geselecteerd voor een totaalbedrag van 991.380 euro: de gemeenten Etterbeek, Ukkel, Vorst, Sint-Pieters-Woluwe, Jette, Anderlecht, Oudergem en Sint-Gillis.

Thematische oproepen

Deel 2 was bedoeld ter ondersteuning van de uitvoering van ambitieuze projecten die concrete veranderingen teweegbrengen. De lokale besturen konden projecten indienen ter uitvoering van twee soorten milieumaatregelen:

1. Directe of indirecte emissiebeperkende maatregelen⁽¹⁾
  - Good Food-strategie
  - Hulpbronnenbeheer, met als doelstelling Zero Afval.

2. Maatregelen ter aanpassing aan de gevolgen van klimaatverandering en ter verbetering van de biodiversiteit⁽²⁾
  - natuurbehoud in de stad en waterbeheer: «Stad-Natuur».

De laureaten ontvangen voor elk weerhouden project een subsidie. Het maximale bedrag is afhankelijk van de thema's en varieert tussen de 25.000 en 150.000 euro.

Onder deel 2 werden 25 projecten ingediend.

Ze werden aan drie jury's voorgelegd die samengesteld waren uit:

- vertegenwoordigers van de diensten van Leefmilieu Brussel die zich met de thematiek bezighouden;
- een vertegenwoordiger van Brulocalis;
- externe deskundigen die gespecialiseerd zijn in verschillende thema's;
- thematische adviseurs van het kabinet, als waarnemers.

De thematische jury's kwamen samen op 22, 23 en 24 september 2020. Vooraf kon elk jurylid voor alle thematieken de dossiers analyseren en hun opmerkingen noteren. De quoteringen werden verzameld. Dat resulteerde in een eerste rangschikking van de kandidaten. De juryleden bespraken vervolgens in zitting de dossiers en er werd een extra score toegekend. Het gemiddelde van de verschillende scores zorgde voor de uiteindelijke rangschikking van de dossiers. De subsidies werden vervolgens toegekend volgens de rangschikking en binnen de grenzen van de beschikbare budgetten per thema.

Er werden 20 thematische projecten weerhouden:

- 4 Good Food-projecten
- 4 Zero afval-projecten
- 12 Stad-Natuur-projecten

THEMA GOOD FOOD

In deze categorie werden vier projecten aan de jury voorgelegd. Ze werden allemaal weerhouden. Dit zijn de laureaten van 2020:

Oudergem - Sint-Annamoestuin

Dit project heeft tot doel om, op gemeentegrond, voor de wijkbewoners een nieuwe gemeenschappelijke moestuin aan te leggen. Bij de moestuin komt er een compost, een serre en een boomgaard. Eerst wordt er een bodemanalyse uitgevoerd

1. Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), in het Nederlands de Intergouvernementele Werkgroep inzake Klimaatverandering, definieert beperking als een reeks maatregelen die leiden tot minder uitstoot van broeikasgassen (betere energie-efficiëntie, gebruik van hernieuwbare energie) of tot CO₂-opname met behulp van koolstofputten die koolstof in levende materie opvangen (boomaanplantingen). De uitstoot van broeikasgassen wordt in drie categorieën onderverdeeld. Ze worden scope genoemd.
  - Scope 1 : directe sectorale uitstoot.
  - Scope 2 : indirecte sectorale uitstoot die verband houdt met het energieverbruik (zoals de aankoop van energie).
  - Scope 3 : Uitstoot veroorzaakt door actoren en activiteiten op het grondgebied (bijvoorbeeld uitstoot voor de productie van een goed buiten het grondgebied).
2. Adaptatie (aanpassing) aan klimaatverandering is volgens het IPCC het aanpassingsproces aan het huidige of verwachte klimaat en aan zijn effecten waardoor samenlevingen de kwetsbaarheid voor klimaatverandering verminderen of waardoor zij profiteren van de kansen die een veranderend klimaat biedt (bijvoorbeeld overstromingsrisicobeheer of toename van koelte-eilanden).

> Oudergem : luchtfoto van de toekomstige Sint-Annamoestuin

en wordt de buitenmuur geopend. Nadien wordt de braakliggende grond ontgonnen en worden er 8 percelen uitgetekend. De grond wordt heraangelegd en voorzien van een tuinkast en een regenwatertank. Er worden compostbakken, een serre en een insectenhotel en groentebakken geplaatst die toegankelijk zijn voor PBM. Er komt een opvolgingssysteem voor de oogst. Zo kan men een inschatting maken van de geproduceerde hoeveelheden groenten. De percelen worden naar verwachting in 2021 toegewezen.

> **Contact en Info :**

Quentin Stevenart, verantwoordelijke van de dienst Publieke Ruimte,
qstevenart@auderghem.brussels

Sint-Agatha-Berchem - Studie en aanleg van een boomgaard en een bloemenwandeling in de Bloemkwekersstraat.

Het project wil met de aanleg van een boomgaard de ecologische kwaliteit van een gemeenteterrein verbeteren. Het huidige grasveld grenst aan een klein bos. Het project voorziet in de heraanleg van de twee delen : van het grasveld wordt een boomgaard gemaakt met daarin een bloemenwandeling en in het bosje komt een schaduwrijke rustruimte voor ontspanning en waar je weg van de hitte wat kan zitten keuvelen. Er komt ook een kleine vijver, evenals een opvangsysteem voor het

regenwater. Het project draagt bij aan de strijd tegen warmte-eilanden in de stad en aan een betere biodiversiteit doordat het groen en blauw netwerk versterkt wordt.

> **Contact et Infos :**

Véronique Dufour, Coördinator
 Duurzame Ontwikkeling,
vdufour@berchem.brussels

> Sint-Agatha-Berchem : luchtfoto van de toekomstige boomgaard in de Bloemkwekersstraat

Sint-Pieters-Woluwe – Lokale begeleidingswerk voor aanvragen voor openbare en semipublieke ontwikkelingsprojecten

De laatste 2, 3 jaar stromen de aanvragen van burgers en van verschillende al dan niet gemeentelijke instellingen, zoals crèches, scholen, woonzorgcentra, enz. meer en meer binnen. Dit gebeurt ofwel spontaan of dankzij het succes van gewestelijke projectoproepen die deze dynamiek ondersteunen. De samenwerking tussen aanvragers en administratie kan beter. Hoezeer het enthousiasme onder werknemers en het beleid voelbaar is, zozeer vormen het gebrek aan personeel in de betrokken departementen en het gebrek aan procedures voor de behandeling van de aanvragen een belangrijke hindernis. Hierdoor kunnen een aantal positieve projecten vertraging oplopen. Dit project heeft tot doel op gemeentelijk niveau een lokale ondersteuning op te zetten ten gunste van herinrichtingsprojecten (voornamelijk van stadslandbouwprojecten) in de openbare en semi-openbare ruimte. De gemeente wil een dienst «Facilitator voor Stadslandbouw» oprichten. Op die manier kunnen de inwoners en actoren volgens de regels inzake stadsplanning en de milieuregelgeving, nauw worden ondersteund in hun projecten.

> Contact en Info :

[Bénédicte Pauly, Coördinator DO,](mailto:bpauly@woluwe1150.be)
bpauly@woluwe1150.be

OCMW Schaarbeek – Zet je tanden in je natuur

«Zet je tanden in je natuur» is een wandeling tussen bijenkorf en bos die je uitnodigt om de natuur en de omgeving d.m.v. de smaak te ontdekken. Het project vertrekt van enkele lokale vaststellingen en behoeften: «de jongeren uit de Daillywijk hebben weinig toegang tot de natuur. Daarenboven wordt die vaak gezien als iets vies of onaangenaams», «De begunstigden hebben in hun dagelijks leven weinig of geen contact met de natuur. Dit is vaak ook zo voor de weinig mobiele bewoners van het woonzorgcentrum». De jury waardeerde dit veelzijdige project rond bijenteelt en een reeks van sensibiliserende activiteiten om via de smaak de natuur te ontdekken. De jury juichte de grensoverschrijdende, inclusieve en intergenerationele dynamiek van het project toe, evenals het streven om jongeren uit de Daillywijk, de steuntrekkers van het

Schaarbeekse OCMW en de rusthuisbewoners te sensibiliseren voor duurzame voeding.

> Contact en Info :

[Pierre-Benoît Sepulchre, adviseur,](mailto:pierre-benoit.sepulchre@cpas-schaerbeek.brussels)
pierre-benoit.sepulchre@cpas-schaerbeek.brussels

THEMA ZERO AFVAL

7 projecten werden aan de jury voorgelegd. Die kwam op 24 september bij elkaar. Vier aanvragen werden weerhouden. Hier een korte presentatie van de laureaten.

Jette/Koekelberg/Ganshoren/Sint-Agatha-Berchem - Studie en start van de implementatie van een kringloopdienst Noordwest

Een ambitieus project met als uitkomst de oprichting van een kringloopdienst in het Noordwesten van Brussel. Vier gemeenten bundelen hun middelen en ambities: Sint-Agatha-Berchem, Ganshoren, Jette en Koekelberg stellen in samenwerking met hun OCMW's voor om een permanente, langdurige dienstverlening te creëren die zich toelegt op hergebruik en zero afval, maar ook op sociaal-professionele re-integratie, burgerbewustzijn en ontmoetingen tussen burgers. Daarbij werken ze samen met lokale actoren (verenigingen, bedrijven uit bijvoorbeeld de sociale economie, scholen, OCMW, enz.). De gevraagde subsidie heeft betrekking op de eerste fase van het project: een haalbaarheidsstudie moet het plan diepgaand analyseren. Hiervoor wordt een parttime coördinator aangeworven en wordt er ook een beroep gedaan op externe expertise.

> Contact en Info :

[Coralie Meeus, Verantwoordelijke dienst Duurzame ontwikkeling-Leefmilieu,](mailto:cmeeus@jette.irisnet.be)
cmeeus@jette.irisnet.be

Watermaal-Bosvoorde - Het uitwerken van een participatieve en solidaire kringloopwinkel

Het project wil een participatieve, collaboratieve en inclusieve zero afvalhal uitwerken. Alles, zoals de restauratie van meubels en alledaagse voorwerpen, zal er gedaan worden vanuit het perspectief van opleiding en sociale en professionele integratie.

De non-profitorganisatie wil vooral burgerinitiatieven en initiatieven van verenigingen op het vlak van textiel, klein elektro en fietsen stimuleren. Ze zal dat

doen door gezamenlijke gereedschappen, apparatuur en verkoopruimten ter beschikking te stellen. Bijzondere aandacht zal worden besteed aan democratische toegang tot goederen door samen te werken met externe organisaties (OCMW) via cheques voor woninginrichting en/of door het aanbieden van 3 tarieven (sociaal tarief, solidariteitstarief en normaal tarief)

> Contact en Info :

[Lola SMETS, coördinator dienst Transitie – duurzame ontwikkeling, 02 674.75.80, \[lsnets@wb1170.brussels\]\(mailto:lsnets@wb1170.brussels\)](#)

Schaarbeek – het parkafval beter valoriseren en composteren

Schaarbeek stelt een sorteer- en composteerproject voor in openbare parken, met inbegrip van een breed communicatieaspect (voor burgers en voor intern gebruik) en een opleidingsplan voor gemeentebesturen van de dienst Openbare netheid en groene ruimtes.

In parken en groene ruimtes komen 11 composten, zodat de gemeente en burgers hun groen- en organisch afval lokaal kunnen verwerken.

Aan het einde van het project zullen 150 burgers samen met de administratie gebruik maken van de gedeelde compost. Er wordt 11 ton compost per jaar geproduceerd. Samenwerking met buurtverenigingen, het ter beschikking stellen van sterk koolzuurhoudend gemeentelijk afval (snijschroot of timmerzaagsel) en een gedeeld beheer moeten het goed onderhoud van de compost en de betrokkenheid van de bewoners vergemakkelijken.

> Contact en Info :

[Laetitia Gilot, afvalbeheerder sorteren en recycleren, \[lgilot@schaerbeek.irisnet.be\]\(mailto:lgilot@schaerbeek.irisnet.be\)](#)

OCMW Brussel-Stad - Plasticvrij water

Dit project wil van het Brusselse OCMW een voorbeeld maken op het vlak van preventie en vermindering van geproduceerd afval. Het wil de consumptie van stadswater promoten door op alle verdiepingen van het administratief centrum en in het gebouw van het opleidingsdepartement waterfonteinen zonder bekerhouders te plaatsen. Door geen wegwerpbekers meer te gebruiken en geen plastic waterflessen meer aan te kopen zal de productie van plasticafval verminderen. Voor

het herbruikbaar servies wordt er een afwasdienst opgezet om de impact op het reinigingsteam te beperken. Hiervoor wordt een persoon aangeworven onder het artikel 60-statuuut.

> Contact et Infos :

[Sonia Iacono, Agenda 21 Project Manager, \[sonia.iacono@cpasbxl.brussels\]\(mailto:sonia.iacono@cpasbxl.brussels\)](#)

THEMA STAD-NATUUR

14 projecten werden voorgelegd aan de jury, die op 23 september samenkwam. In deze categorie werden 12 projecten geselecteerd. Hier de laureaten met een korte beschrijving:

Sint-Agatha-Berchem - Gedeeld beheer van binnenterreinen van huizenblokken - Ons natuurbinnenterrein

Dit project heeft tot doel de kwaliteit van de natuur in twee gemeentelijke binnenterreinen van huizenblokken te verbeteren. Het streeft daarmee een beter groen netwerk en meer biodiversiteit na. Men wil een participatieve en samenwerkende aanpak en binnen het huizenblok een eigen dynamiek creëren. Op basis van de expertise van Natagora vzw en de validatie door de stuurgroep, worden er verschillende plannen uitgevoerd: inheemse soorten worden geplant (bomen, hagen, struiken, planten, bloemen), vijvers worden uitgegraven en aangelegd, er worden gunstige zaken aangelegd voor de biodiversiteit (bermen, houtstapels, enz.), bepaalde zones (bijvoorbeeld bloemenweiden) worden gedifferentieerd beheerd, er komen vergroeningswerkzaamheden (straatstenen, betonplaten, enz. worden verwijderd), bomen worden gekapt, enz.

> Contact et Infos :

[Véronique Dufour, \[vdufour@berchem.brussels\]\(mailto:vdufour@berchem.brussels\)](#)

Vorst - Vegetalab, een gemeentelijke kweektuin voor een groenere stad

Het vegetalab werd gecreëerd in het kader van een participatief actieonderzoeksproject voor stadsvergroening (PETAL) die in het kader van de oproep «Co-create» gefinancierd wordt door Innoviris. Zes partners dragen het project (de gemeente Vorst, Leefmilieu Brussel, de « Ferme Nos Pillifs », Brussel Mobiliteit, Apis Bruoc Sella en het Institut Redouté Peiffer). Dankzij deze financiering

kon de kweektuininfrastructuur geïnstalleerd worden en kon men in mei 2019 een eerste productie lanceren. In september 2019 werden 5.000 planten geproduceerd, klaar om een plaats te krijgen in de openbare ruimte van Vorst. Met behulp van deze nieuwe subsidie wil de gemeente de kweektuin verder ontwikkelen en de tuin lokaal verankeren. Daarvoor wordt in nauwe samenwerking met de groendienst en de dienst waterbeheer de planten gekozen

aangepaste bomenkadaster een gemeentelijk Bomenplan uitgewerkt, tenslotte wordt het Bomenplan duurzaam geïmplementeerd.

De eerste bomen worden geplant vanaf 2023.

> Contact en Info :

Pascal Bel, Tuinarchitect,
pbel@jette.irisnet.be

> Schaerbeek – Herinrichting van de Jacques Rayéstraat

(voor de regentuinen) die moeten worden geproduceerd. Ook wil men de kweektuin « waterautonoom » maken en werkt men aan het publieksonthaal (vanuit het perspectief van leren en uitwisseling van kennis).

> Contact en Info :

Judith Charlier, Eco-Advisor - dienst
 Duurzame Ontwikkeling,
jcharlier@forest.brussels

Jette - Het Bomenplan

Het project heeft tot doel de opwarming van de aarde tegen te gaan en de luchtkwaliteit te verbeteren door in het Jets stadslandschap aanzienlijk meer bomen te planten om zo de impact van hittegolven te verminderen en de biodiversiteit te ontwikkelen.

Het bomenplan wordt gefaseerd opgebouwd: eerst worden de bestaande gegevens van het bomenkadaster bijgewerkt en de kwaliteit van dat kadaster verbeterd, dan wordt met behulp van het bijgewerkte en aan de nieuwe behoefte

Sint-Gillis – Living building in Sint-Gillis

Dit project wil via een sensibiliseringscampagne (burgers, architecten, arbeiders,...) en praktische aanpassingen (steigerdalen, kroonlijsten, enz.) de living building en de stedelijke biodiversiteit promoten. Living building heeft tot doel de groetfauna te beschermen en te bevorderen: mussen, gierzwaluwen, solitaire bijen, vleermuizen, spreeuwen, enz. De sensibiliseringscampagne bestaat uit meerdere acties: een cahier met oplossingen voor living building, een algemene sensibiliserende flyer, een communicatiekit te gebruiken voor een stand, workshopcycli, debatavonden, wandelingen, enz. Tegelijkertijd vinden er concrete acties plaats met verschillende doelgroepen.

> Contact en Info :

Elisa Ruwet, Projectmanager - Duurzame
 ontwikkeling en Dierenwelzijn,
eruwet@stgilles.brussels

Sint-Pieters-Woluwe - Vastleggen van een overkappingsindex en actieplan voor het behoud en de ontwikkeling van het gemeentelijk bomenerfgoed

De gemeente wil het natuurlijke erfgoed van haar grondgebied behouden en versterken door de stedelijke ruimte verder te vergroenen. Daarom wil de gemeente een overkappingsindex. De index wil de burgers de mogelijkheid geven om in symbiose met de natuur in een stad te wonen : aangenaam, koel en met zuurstof. De gedetailleerde overkappingsbepaling van Sint-Pieters-Woluwe zal sterk afhangen van de vastgestelde doelstellingen en van hun prioritering. De belangrijkste fasen van dit project zijn de publieke lancering van de studie (een dag van de boom), een landschapsfoto (het in kaart brengen van openbare en particuliere groene ruimten, nadruk op warmte-eilanden), een actieplan (met twee belangrijke componenten : acties om het boomerfgoed te behouden en acties om de overkappingsindex te ontwikkelen) en monitoring (om de evolutie van de overkappingsindex uit te voeren).

> Contact et Infos :

[Delphine Sacré, Verantwoordelijke Milieuvergunningen, dsacre@woluwe1150.be](#)

Vorst - Good Water - rationeel waterbeheer en netwerk van waterputten

De gemeenten verbruiken veel drinkwater voor taken die dit soort kwalitatief water niet nodig hebben, zoals het besproeien van groene ruimtes of het schoonmaken van wegen. Dit project zal zich richten op het waterverbruik van de gemeente- en OCMW-administraties en wil ze deugdzamer en voorbeeldiger maken. Het project bestudeert het gebruik en verbruik om zo andere manieren te vinden voor een duurzaam waterbeheer (rationeel gebruik van drinkwater en infrastructuur voor het gebruik van niet drinkbaar water). Het wil ook rationeel en duurzaam gebruik van drinkwater stimuleren en een gedrag en machines promoten waarbij er geen drinkwater wordt gebruikt.

> Contact en Info :

[Magali Da Cruz, Wateradviseur, mdacruz@forest.brussels](#)

OCMW Sint-Agatha-Berchem – Opvang van regenwater van de OCMW-gebouwen van Sint-Agatha-Berchem

Het doel van het project is de ecologische impact van het OCMW te verminderen door de opvangcapaciteit van haar gebouwen voor regenwater te vergroten door in verschillende gebouwen waterputten en/of pompen te installeren. Het verzamelde water zal worden gebruikt voor het besproeien van moestuinen, parken en tuinen, evenals voor het schoonmaken van buitengronden.

Dit project zal ook bijdragen aan een groter bewustzijn onder de OCMW-gebruikers (kinderen, mensen met een handicap, ouderen), bij de bewoners van het woonzorgcentrum Val des Fleurs, het personeel (technische dienst en schoonmaakdienst, enz.). Voor deze fase (organisatie van workshops, verklarende borden, enz.) wordt de steun van het ecoteam gevraagd.

> Contact en Info :

[Sébastien Van Daele, Coördinator pool Duurzame Voeding, svandaele@cpas-ocmwberchem.brussels](#)

Sint-Agatha-Berchem – Waterweg van de Kweeperenboom : Studie en aanleg van de Kattebroekverbinding

De waterweg van de Kweeperenboom is ontworpen om regenwater te laten infiltreren, maar we stellen vast dat er heel veel water wegstroomt naar de riolering van de Kerselaarstraat.

Het doel van het project is om de infiltratiecapaciteit van het systeem te vergroten

Annexe 1 – Situation

— nous   ..... tuyaux   réalisé   projet

> Sint-Agatha-Berchem : Studie en aanleg van de Kattebroekverbinding

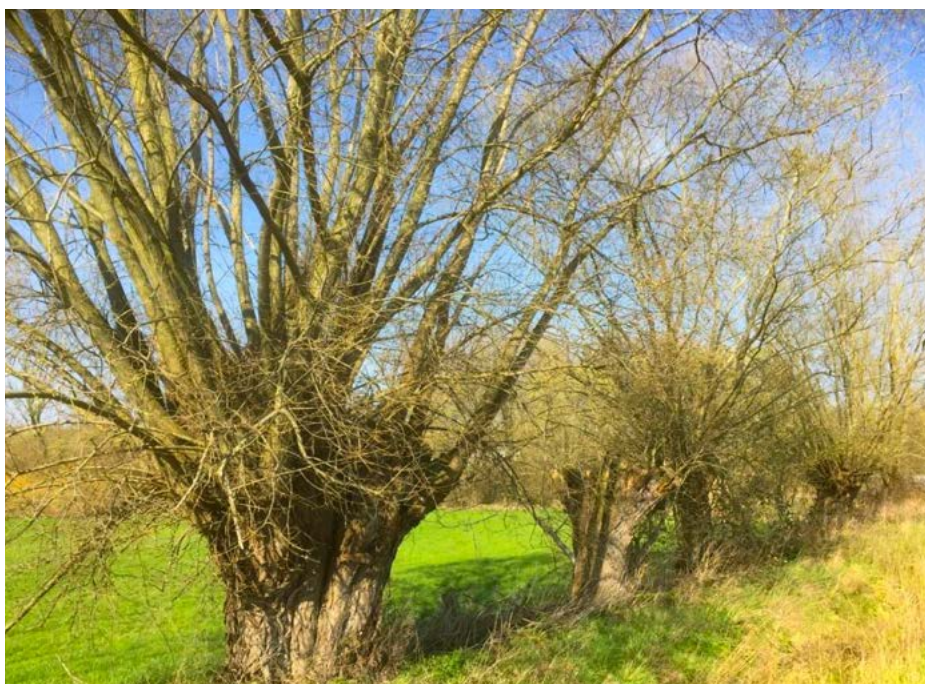
door de infiltratiesloot in de Dilbeekstraat te verlengen tot aan Kattebroek. Dit project past ook in het kader van een solidair stroomgebied: de inrichtingen stroomopwaarts komen ook de bewoners stroomafwaarts ten goede, want deze aanpak kadert in een bredere context dan louter de gemeentelijke alleen. Daarnaast sensibiliseert het project de bewoners en bouwt het van bij de start associatieve partnerschappen op.

> Contact en Info :

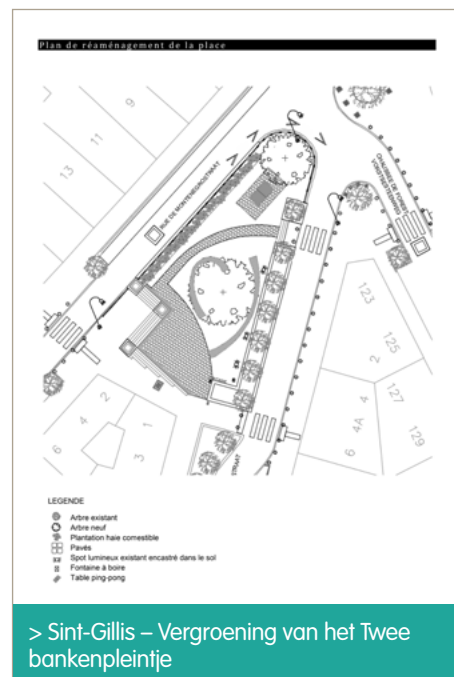
[Joël Guillaume, Département Technische zaken – dienst Openbare ruimte, \[jguillaume@berchem.brussels\]\(mailto:jguillaume@berchem.brussels\)](#)

Ganshoren – Ecologische valorisering van de vallei van de Molenbeek

De in 2010 geklasseerde site van de vallei van de Molenbeek is ecologisch enorm belangrijk. In afwachting van een beheersplan wil dit ecologische valoriseringsproject het groen en blauw netwerk herschikken door een landschapsfoto te maken, analyses en kleine werken uit te voeren, suggesties voor de verdere inplanting te doen en expertise op te bouwen. Zaken die allemaal kunnen worden meegenomen voor een toekomstig beheer. Uiteindelijk wil men het gebied, gelet op het biologische belang van een dergelijk vochtig gebied, klasseren als Natura 2000-gebied in het kader van de Habitatrichtlijn. Men wil het gebied dus inbrengen onder de «Bosgebieden

> Ganshoren – Ecologische valorisering van de vallei van de Molenbeek

> Sint-Gillis – Vergroening van het Twee bankenpleintje

en vochtige gebieden van de Molenbeekvallei » van de Speciale Beschermingszone III.

> Contact en Info :

[Aurélien Linclau, Coordinator Agenda 21, \[alinclau@ganshoren.brussels\]\(mailto:alinclau@ganshoren.brussels\)](#)

Sint-Gillis – Hier reist de natuur, welkom natuur-straat!

«Hier reist de natuur! Welkom.natuur-straat » wil inspelen op de huidige tendens naar meer natuur in de stad en naar een terugkeer van biodiversiteit in haar wijken. Het project wil meerdere straten in Sint-Gillis vergroenen en wil « natuurcorridors », groene zones, creëren waartussen fauna (bijen, vlinders, andere insecten, vogels) zich kan verplaatsen (tussen parken en groene eilandjes). Deze straten dienen niet alleen als doorgang tussen twee groene zones, maar bieden door de aanleg van voederstroken en de plaatsing van nestkasten (voor insecten en vogels) ook schuilplaatsen aan. Deze groene straten zullen symbolisch worden omgedoopt tot «welkom natuur-straten ».

> Contact en Info :

[Nicodème Lonfils, Projectverantwoordelijke Saint-Gilliculteurs, cel Stedelijk Groen, \[nlonfils@stgilles.brussels\]\(mailto:nlonfils@stgilles.brussels\)](#)

> Sint-Gillis – Vergroening van het Twee bankenpleintje

Sint-Gillis – Vergroening van het Twee bankenpleintje

Het plein is momenteel een grote lege ruimte en wordt onderbenut. Bij goed weer brandt er een felle zon. De speeltuin wordt door de plaatselijke bevolking niet echt gebruikt omdat vele kinderen zich op de zeer schurende bodem verwonden. Zoals ze er nu staan, bevorderen de banken het sociaal contact niet en snijden ze de ruimte af zonder duidelijke zoneafbakening. Het doel van het project is om in samenwerking met de inwoners en verenigingen de natuur een plaats te geven in de dichtst bevolkte wijk van het Gewest, en om de herinrichtingen van Beliris te versterken. Concreet is het de bedoeling om een vierkant van 400 m2 opnieuw aan te leggen met bomen, hagen en fruitbomen en doorlatende grond. De heraanleg moet het verzadigde Bethlehemplein lucht geven en tegelijkertijd een plek bieden van uitwisseling, sociale cohesie en koelte.

> Contact en Info :

Christophe Fetler, Verantwoordelijke
Wegen van de dienst Openbare ruimte,
cfetler@stgilles.brussels

Schaerbeek – Herinrichting van de Jacques Rayéstraat en het Mauraneplein

Sinds de aanleg in de vroege jaren 1900 ziet de straat er met uitzondering van een aantal plaatselijke herstellingen aan trottoirs of het wegdek nog altijd hetzelfde uit. Het heraanlegproject is bedoeld om de veerkracht van de buurt te verbeteren en de wijk te verduurzamen door integratie van: elementen

van demineralisatie, een beter regenwaterbeheer, een aanzienlijke vergroening van de buurt, een ontmoetingsruimte, beperkter doorgaand verkeer en zachte mobiliteit. Er wordt ook een sterke burgerparticipatiecomponent opgezet die bewoners en gebruikers toelaat hun buurt terug te winnen en deel te nemen aan de transformatie van dit stadseländje. Het betreft een pilootproject dat als model dient voor toekomstige heraanlegprojecten van de openbare ruimte.

> Contact en Info :

Xavier Bourguignon,
Diensthoofd - Studiebureau Wegen,
xbourguignon@schaerbeek.be

> Schaerbeek – Herinrichting van de Jacques Rayéstraat

DE COLLABORATIEVE STAD: DRIE JAAR ONDERZOEK VOOR EEN NIEUWE MANIER VAN BESTUREN

Brulocalis heeft gedurende drie jaar (van maart 2017 tot mei 2020) het Innoviris-project VILCO-collaboratieve stad gecoördineerd. Vijf partners werkten mee aan dit participatief actieonderzoek: Brulocalis, Leefmilieu Brussel, de Stichting voor toekomstige generaties, een denktank over burgerparticipatie, Strategic Design Scenarios, een lab voor publieke innovatie gespecialiseerd in strategisch design en 21 Solutions, advies- en begeleidingsbureau voor publieke en private actoren en verenigingen.

SAMEN MET DE BURGERS BOUWEN AAN DE STAD VAN MORGEN

De hoofdvraag van het onderzoek ging over de samenwerking tussen overheid en burgergroeperingen: “hoe kunnen lokale overheid en burgergroeperingen beter met elkaar samenwerken?”. Daarnaast is er

nog een achterliggende vraag: “Wordt de stad van morgen bestuurd met de burgers eerder dan voor de burgers?”

5 LIVING LABS

Het onderzoek werd gekenmerkt door een collectief proces van kennisproductie met de actoren op het terrein. Deze actoren zijn geen proefkonijnen, maar co-onderzoekers. Ze vormen Living Labs, t.t.z. levende laboratoria, die exploreren, experimenteren en expertise opdoen. Alle living labs van VILCO bestaan uit vertegenwoordigers van een gemeentelijke of gewestelijke overheid en uit leden van lokale burgerinitiatieven (Transitiestad of Participatieve duurzame wijken). De vijf living labs van VILCO hebben niet alleen nieuwe manieren getest om samen te werken. Met hun vragen, expertise, kennis, opmerkingen en suggesties hebben ze geholpen om de systemen te verbeteren, tools te bouwen en antwoorden te geven op de onderzoeksvragen.

Vier gemeenten (Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Etterbeek, de Stad Brussel) en tal van lokale burgerinitiatieven waren de actoren ter plaatse. De experimenten hebben aangetoond dat samenwerken nuttig kan zijn, maar ook, en vooral, dat samenwerken mogelijk is en tot innovatie kan leiden.

Na drie jaar werd het onderzoek afgerond in mei 2020. Het partnerschap maakte de balans op van samenwerkingen en experimenten in een publicatie. Het is de nederige en bescheiden vrucht van het participatief actieonderzoek, een overzicht van de kennis die het project heeft opgeleverd en van wat het project tijdens drie jaar co-onderzoek heeft geproduceerd. U vindt er reflecties, observaties, het verslag van de experimenten en zes VILCO-tips in.

In dit dossier krijgt u een voorproefje van de 116 pagina's tellende brochure. U kan de brochure gratis downloaden op <http://vilco.brussels>. De brochure is beschikbaar in het Nederlands en in het Frans.

DE 6 TIPS VAN VILCO OM BETER SAMEN TE WERKEN

Drie jaar lang verzamelde VILCO informatie, waarnemingen, opmerkingen en vaststellingen via een vijftiental experimenten en een uitgebreide voorbereidende studie. Literatuur kwam het veldwerk en de stand van zaken verrijken. Ook rijk was het wat afstand nemen. Externe deskundigen hebben ons een nieuw perspectief aangereikt (Thomas Delahais en Cherifa Oudghiri, van het bureau Quadrant Conseil, Amélie Pierre van Unamur en Bernard Petre van Synergie-Actions). Zij hebben de onderzoeksresultaten bekeken en hebben zich gebogen over de vraag: wat heeft VILCO opgeleverd?

We hebben getracht deze massa aan kennis en lessen te verzamelen, en om te zetten in nuttig advies voor wie soortgelijke processen in zijn vakgebied wil invoeren.

In zes tips geven we een overzicht van drie jaar werk! In zes tips bieden we u de basis van de samenwerking tussen burgerinitiatieven en lokale besturen.

1. Een vertrouwensrelatie opbouwen.
2. Concrete resultaten!
3. Zorgen voor goede samenwerkingsomstandigheden
4. Onze gebruikelijke houding en manieren van werken laten voor wat ze zijn!
5. Werk inclusief!
6. Vraag om hulp!

Let op, deze tips hebben hun grenzen ... Er is geen kant-en-klaar recept dat men blindelings kan volgen. Deze zes tips zijn er om u te inspireren. Ze schetsen een kader en zetten bakens uit. Maar bovenal moeten ze, voordat ze in uw samenwerkingsproces worden geïmplementeerd, worden aangepast aan de context, de betrokkenen en de realiteit op het terrein. Neem de tijd om er samen mee aan de slag te gaan!

TIP NR. 1: "EEN VERTROUWENSRELATIE OPBOUWEN"

"Vertrouwen is essentieel in de zakenwereld" wordt wel eens gezegd. Sommige mensen hebben bepaalde principes om vertrouwen op te bouwen of te herstellen: verenig iedereen rond een gemeenschappelijke en gedeelde identiteit, betrek mensen bij beslissingen, respecteer verbintenissen, promoot transparantie, enz. Veel tips komen uit het bedrijfsleven en kunnen worden aangepast om vertrouwen (of zelfs samenwerking) tot stand te brengen tussen overheidsinstanties en burgerinitiatieven.

Het terrein voor samenwerking is ongerept noch neutraal. Bovendien is het niet omdat je zegt dat vertrouwen essentieel is, dat het daarom ook automatisch ontstaat tussen twee entiteiten ... Dit is des te meer van toepassing in deze tijden van toenemend wantrouwen in de politiek. Burgers weten niet goed hoe een gemeente werkt, wat de wettelijke verplichtingen zijn, of kennen de regels voor bestellingen en openbare aanbestedingen niet, of weten niet welk administratief proces hun aanvragen moeten doorlopen, enz. Veel burgers beschouwen het administratieve proces als traag en niet compatibel met de wens om dingen te doen. "*Schepenen, gemeentebesturen en burgerbewegingen beleven tijd momenteel op een heel andere manier. Een deel van de beroering komt waarschijnlijk voort uit deze verschillende visies op tijd*" (Bernard Petre).

De gemeente van haar kant beschouwt burgers als ingezetenen die niet noodzakelijkerwijs geschikt zijn om deel te nemen aan openbare de aangelegenheden of besluitvorming. De burger wordt maar zelden gezien als een natuurlijke partner

© Consortium VILCO

om mee samen te werken. De positionering is asymmetrisch; er is een bestuur dat leidinggeeft en beslist, en er zijn de burgers. Zij stemmen maar worden verder niet betrokken bij de openbare aangelegenheden. Ten slotte worden de soms veeleisende verzoeken van burgers beschouwd als agressief of vooringenomen, en kunnen ze bij de gemeente leiden tot een zekere terughoudendheid wanneer het aankomt op samenwerking. Onwetendheid en wantrouwen zijn dus wederzijds. Welwillendheid is daarentegen de grote afwezige. De twee werelden kennen elkaar niet of weinig. Ze kruisen elkaar, botsen soms, maar werken niet spontaan samen. Het VILCO-experiment heeft aangetoond dat er eenvoudige samenwerkingsverbanden bestaan met een andere relatie. Dat komt het vertrouwen, het wederzijds respect, de creativiteit en een toenemende gemeenschappelijke ondernemingszin net als de erkenning van elkaars expertise en motivatie ten goede.

TIP NR. 2: "CONCRETE RESULTATEN!"

Het hoeft niet te verbazen, maar als de burger zich ergens mee bemoeit ... wil hij iets concreets bereiken. Hij wil iets veranderen voor zichzelf, of voor de buurt! Hetzelfde geldt ook voor lokale overheden die echt vooruitgang willen boeken met hun programma's en projecten. Laten we maar gewoon uitgaan van het principe dat iedereen zijn levenskwaliteit wil verbeteren, op een fijne manier wil samenleven, en het beste wil voor zijn buurt. We willen allemaal concrete resultaten zien!

Een Waals onderzoek uit 2017, ([Enquête sur la participation qu'a le citoyen/l'usager des villes et communes aujourd'hui](#)), heeft aangetoond dat één op de vier mensen wil deelnemen aan het gemeenschapsleven. Dit is voor Brussel waarschijnlijk niet fundamenteel anders.

Het potentieel en de energie is er alvast. De tijd is rijp voor nieuwe bestuursmodellen die een beroep doen op de energie en de creativiteit van de burger.

TIP NR. 3: "ZORGEN VOOR GOEDE SAMENWERKINGS-OMSTANDIGHEDEN"

Om vertrouwen op te bouwen en om de houdingen te veranderen, is de sfeer waarin de interacties plaatsvinden van groter belang dan men zou denken. De uitdagingen zijn zeker heel groot, maar de omstandigheden waarin de gesprekken plaatsvinden zijn verre van bijkomstig.

VILCO heeft daarom bijzondere aandacht besteed aan gezelligheid en gemoedelijkheid op de momenten dat er werd samengewerkt (aangepaste lokalen, hapjes en drankjes, muziek, informele gesprekken). Er werden passende activiteiten voorzien (ontwikkeling van VILCO-tools) en rekening gehouden met de beschikbaarheid van de co-onderzoekers om aldus te komen tot maximale vooruitgang.

"Dit is het derde element dat het succes van VILCO verklaart: op een leuke manier kunnen samenwerken, in een prettige omgeving, buiten het institutionele kader en zonder restrictief administratief formalisme. Door aandacht te besteden aan de omstandigheden waarin wordt samengewerkt, is het team er dus in geslaagd om een derde incentive te vinden: naast de utilitaire motieven en de voldoening die de concrete resultaten ons geven, is het ook gewoon heel prettig om

© Consortium VILCO

samen te komen en samen te werken. En dit ondanks de last (bestede tijd, mentale belasting ...) die VILCO met name voor de burgers met zich meebrengt" (Quadrant Conseil).

TIP NR. 4: ONZE GEBRUIKELIJKE HOUDING EN MANIEREN VAN WERKEN LATEN VOOR WAT ZE ZIJN!

Elkaar ontmoeten om samen vooroordelen te overstijgen.

Het is moeilijk om houdingen te veranderen als iedereen krampachtig blijft vasthouden aan zijn of haar eigen idee. Om het standpunt van mensen te veranderen, is een ontmoeting tussen de verschillende betrokkenen nog altijd het ideale instrument. Zo kunnen mensen zich, al is het maar voor heel even, in de schoenen van de andere plaatsen. Het experiment

waarbij een bezoek gebracht werd achter de schermen van het gemeentebestuur was in dit opzicht een groot succes. De VILCO-toolbibliotheek biedt ook een reeks tools om deze toenadering te bevorderen.

Door elkaar te ontmoeten en op een creatieve en oplossingsgerichte manier verbeteringen voor te stellen, krijgen mensen een positievere kijk op elkaar en is men oprecht dankbaar voor elkaars expertise en mogelijkheden.

TIP NR. 5: WERK INCLUSIEF!

Zoals elk project heeft ook het VILCO zijn sterke en zwakke punten. Zo waren de burgercollectieven waarmee we samenwerkten al zeer actief, en hadden ze een zekere ervaring en expertise (aangezien het onder andere de bedoeling was om bestaande samenwerking te analyseren). De deelnemende burgers waren dan ook echt gemotiveerd om samen te werken met de overheden. Geen enkele van de 4 lokale dynamieken van VILCO (Brussel-Stad, Etterbeek, Ukkel en Watermaal-Bosvoorde) is er echter in geslaagd om burgers te bereiken die behoren tot meer kwetsbare bevolkingsgroepen.

De sociaal-antropologe Amélie Pierre heeft in haar rapport over de spanning tussen de wil van de co-onderzoekers van VILCO om het algemeen belang te dienen, en de vaststelling dat er een gebrek is aan diversiteit in de Living Labs.

Hoewel iedereen zich wil inzetten voor het algemeen belang, kan men door het gebrek aan diversiteit bij de deelnemers niet garanderen dat het algemeen belang ook effectief centraal staat. Immers, niet alle bevolkingsgroepen nemen deel, dus een heleboel mensen kan zijn mening niet geven (PBM's, allochtonen, daklozen, migranten, enz.)

Inclusie is dus van cruciaal belang, vooral als het gaat om het legitimeren van bepaalde processen zoals participatieve budgetten, buurtvergaderingen of andere overleguimtes die door de overheid worden ondersteund. Maar dit is ook het geval voor meer informele

© Consortium VILCO

ruimtes. Wij zijn van mening dat het van essentieel belang is om hierover te spreken en manieren te vinden om de vertegenwoordiging van de burgers te vergroten. Zo kunnen we werken aan meer inclusie. Deze kwesties moeten ook besproken worden vóór er een initiatief tot samenwerking wordt opgestart.

Enkele manieren voor gemeenten om inclusief te werken.

Gemeenten kunnen inclusie bevorderen door op lokaal niveau te werken, door verschillende overheidsdiensten te betrekken, door thema's te variëren en op verschillende manieren te communiceren.

Naast het helpen van de burgercollectieven bij het toepassen van bovenstaande adviezen, moet de gemeente ervoor zorgen dat ze niet uitsluitend samenwerkt met de meest "professionele" groepen die haar spontaan benaderen.

Het is ook nodig om samen te werken met burgers die minder geneigd zijn om zich te organiseren en een project uit te voeren. Dit betekent bijvoorbeeld dat er wordt samengewerkt met structuren die actief zijn in buurten met een meer kwetsbare bevolking.

Er moet wel op worden toegezien dat de participatie niet terugvalt op de vaste leden van deze structuren ... Het vaste personeel is er om "te helpen ...", en niet om "het werk te doen in de plaats van ...".

Laat de diensten van de administratie die ervaring hebben met bepaalde doelgroepen samenwerken: OCMW's, Onderwijs, Sport en Cultuur, Jeugd, lokale vzw's, enz.

Communicatiemiddelen, debatten, denkprocessen en creativiteit moeten aangepast worden aan het publiek dat men wil betrekken.

Afhankelijk van het behandelde onderwerp, kan het publiek dat wordt uitgesloten sterk variëren. Als inclusie belangrijk is, dan is het misschien beter om te werken rond onderwerpen die veel mensen aanspreken ... In plaats van steeds te werken rond het eigen favoriete onderwerp ...

Bovenstaande voorbeelden zijn geen wondermiddelen voor meer inclusie bij samenwerking tussen burgers en gemeentes. Maar ze bewijzen wel

dat iedereen zijn steentje kan bijdragen om tot meer inclusie te komen.

TIP NR. 6: VRAAG OM HULP!

Een van de belangrijkste lessen van VILCO is de centrale en primordiale rol van de "vertrouwde derde partij". Deze partij combineert twee fundamentele rollen die belangrijk zijn om een harmonieuze samenwerking te ontwikkelen:

- Een rol van animator/facilitator die focust op billijkheid; ervoor zorgen dat de gesprekken op een gemoedelijke manier verlopen, dat iedereen evenveel aan het woord komt, dat er een zekere neutraliteit en arbitrage (in de sportieve betekenis van het woord) is. Deze rol vereist een grote emotionele intelligentie en veel interpersoonlijke vaardigheden.
- Een rol ter ondersteuning van de methodologie; uitwerken en voorstellen van werkmethoden, interactieve technieken, specifieke instrumenten, enz. om de gestelde doelen te bereiken (aandacht voor creativiteit, ontdekkingsbijeenkomsten, gezamenlijke diagnose, gesprekken, enz.). Deze rol vereist met name technische kennis.

De derde partij streeft een zekere neutraliteit tijdens de gesprekken na. Deze rol staat voornamelijk in het teken van de groep, en het doel is om de groep te laten evolueren. Er wordt een klimaat van vertrouwen gecreëerd en er wordt voor gezorgd dat iedereen oprecht gerespecteerd wordt. De derde speler zal op geen enkele manier partij kiezen voor de ene of de andere, maar zal de deelnemers helpen om hun behoeften en percepties te herformuleren zodat iedereen ze beter kan begrijpen. De derde partij is natuurlijk ook een persoon met een eigen achtergrond en bagage. Dit kan helpen om de standpunten te verruimen en een beetje meer afstand te nemen van de processen. Dit kan echt verrijkend zijn. De derde partij zorgt ook voor een veilig kader waar uitwisselen en leren mogelijk is.

DE VILCO-EXPERIMENTEN

Voor VILCO bestaat een experiment uit de uitwerking van een zogeheten “proof of concept”: men construeert een systeem waarbij men het concept, van een product of een dienst, met de gebruikers kan valideren of niet. Door het zelf te ervaren weet je of een oplossing geschikt is of niet. Dit actieonderzoek van VILCO heeft heel wat soorten experimenten opgeleverd: pilootprojecten/prototype, simulatie/maquette, prospectieve scenario's. Al de experimenten staan op de site vilco.brussels.

Voor de Nieuwsbrief staan we stil bij twee van die experimenten: de organisatie van een lokale markt in Watermaal-Bosvoorde en het delen van onderbenutte lokalen in Stad Brussel.

EXPERIMENT 1 - SAMENWERKEN BIJ DE CO-CREATIE VAN EEN LOKAAL EVENEMENT

Overheid en burgergroeperingen moeten bij veel meer evenementen samenwerken dan men denkt: bij rommelmarkten, carnaval, Repair cafés, buurtfeesten enz.

En dit terwijl projecten vaak opgezet worden zonder overleg tussen de verenigingen en/of de administratie. Vaak is het in een vergevorderd stadium al te laat om de velen te stemmen. Met sommige problemen werd door de ene of de andere geen rekening gehouden.

VILCO wilde daarom onderzoeken welke voordelen overleg in een vroeger stadium bij het opzetten van een evenement kon hebben en wilde zo ook de manieren bekijken waarop een project samen kan opgebouwd en gedragen worden. De onderzoekers wilden daarbij niet louter theoretisch te werk gaan. Ze hebben daarom hun onderzoek gebaseerd op de concrete organisatie van een markt in de Aartshertogenvijk waarvan twee pilots al in juni 2018 en 2019 werden georganiseerd.

De burgergroepering Logis-Floréal en de burthandelaars hebben voornamelijk het project

gedragen. De bewoners hebben de twee edities goed onthaald. Zover zelfs dat ze het initiatief wilden bestendigen en graag een reguliere markt langs de Aartshertogenlaan willen.

De gemeente was zich bewust van de behoeftes van de nieuwe buurtbewoners die er binnenkort zouden komen (door de lopende bouw van middelgrote en sociale woningen) en wilde de lokale handel in dat gebied ook nieuw leven inblazen. Daarom werd de “mogelijkheid om een markt te organiseren aan Logis-Floréal” in het gemeentelijk beleidsplan opgenomen.

Burgergroeperingen en gemeentelijke actoren ontmoeten elkaar meermaals

De contouren van de toekomstige markt werden uitgetekend tijdens de eerste ontmoeting. De deelnemers hebben snel beseft dat voor de technische, logistieke en praktische aspecten de dienst Economisch leven, de burthandelaars en andere burgergroeperingen uit de buurt bij de gesprekken betrokken moesten worden. Op de tweede vergadering in het café “les Archiducs” was dus meer volk aanwezig. Op de agenda enkele zeer concrete, technische zaken (*wie zorgt voor de elektriciteit?*), logistieke zaken (*wie zet de markt op en breekt hem weer af? Waar wordt het materiaal gestockeerd?*), sanitaire en commerciële zaken (*wat zijn de selectiecriteria voor de standhouders? Mogen de wijkbewoners hun eigen producten verkopen?*).

Het derde atelier werd begin maart 2020 georganiseerd. Drie schepenen onder wiens bevoegdheid (ecologische transitie, burgerparticipatie, economisch leven) het project viel, en de betrokken administratieve diensten, namen eraan deel. De initiatiefnemers waren er ook. Zij fungeerden als spreekbuis voor de burgergroeperingen. Er is vooruitgang geboekt en men is tot een modus operandi kunnen komen.

De dienst Economisch leven heeft een eerste draft gemaakt voor een marktreglement. De opeenvolgende verdere stappen in het beslissingsproces werden ook opgetekend. Het post-coronatijdperk zal ons zeggen of het co-constructionproces verder in samenwerking verloopt. Doel is om de markt begin 2021 te openen.

© Consortium VILCO

EXPERIMENT 2 – ONDERBENUTTE LOKALEN DELEN

Tijdens dit experiment hebben we gewerkt aan een mogelijke nieuwe dienst voor de Brusselse administratie. Het doel van deze dienst zou zijn om openbare ruimten beschikbaar te stellen aan de burgerverenigingen voor incidenteel gebruik. Brussel staat vol met openbare gebouwen die buiten de normale kantooruren gesloten zijn (dus vóór 8 uur 's morgens en na 18 uur 's avonds). Buurthuizen, scholen of culturele ruimtes worden in zekere zin onderbenut omdat ze op vele momenten in de week, in het weekend of tijdens vakanties niet gebruikt worden. Anderzijds is het ook zo dat in diezelfde stad de meeste verenigingen het vaak moeilijk hebben om een lokaal te vinden om samen te komen. *“Toen we pas begonnen met onze vereniging, was het echt lastig om een plaats te vinden om samen te komen. We ontmoetten elkaar op café maar dat was niet altijd vanzelfsprekend (erg luid) en comfortabel voor iedereen. Toen ontmoetten we elkaar thuis, maar ook dat was niet altijd zo eenvoudig (er moet opvang geregeld worden voor de kinderen, de woonkamer die vol met mensen zit enz.)”* vertelt Sébastien, lid van 1000BXL en Transition.

Beschikken over een lokaal is een echte uitdaging voor de burgers die willen samenkomen als vereniging. Met VILCO wilden we daarom nagaan of we de behoeften van verenigingen en de bestaande publieke middelen met elkaar konden matchen.

Samen een nieuwe gemeentedienst maken

Het experiment bestond uit een reeks “co-creatie”-bijeenkomsten tussen 1000BXL en Transition en Brussel Participatie. In eerste instantie concentreerden de deelnemers zich op het identificeren en begrijpen van de behoeften van zowel de verenigingen als van de openbare sector. Vervolgens hebben ze de contouren, de functies en de verschillende aspecten van de toekomstige dienst uitgewerkt.

Deze schets liet Strategic Design Scenarios toe om een soort van “maquette” te maken van de dienst. Dit betekent dat de projecten gevisualiseerd werden om een realistisch beeld te krijgen ... Een beetje “alsof de dienst al echt bestond”. Er werden twee zogenaamde mock-ups gemaakt: een concept van een webpagina voor de dienst en een flyer om de dienst te promoten. Dankzij deze tools kan het concept

snel worden voorgesteld en kunnen de reacties van potentiële gebruikers gemakkelijker ingezameld worden. Ten slotte was het gewoon nog zaak om een praktijktest op poten te zetten. Een bestaande vereniging zou een openbaar lokaal effectief gaan gebruiken, en het doel was dat ze dit ook in de toekomst zouden blijven doen, door onder andere een gebruiksovereenkomst op te stellen.

Naast deze ontmoetingen is Brussel Participatie druk bezig geweest met de inventarisatie van de mogelijk beschikbare ruimtes (buurthuizen, culturele ruimtes, scholen, ...). Zo werden 200 plaatsen geïdentificeerd. Voor elk van deze ruimtes werden de gebruiksvoorwaarden, beschikbaarheden, toegang, enz. bepaald.

Dankzij de twee mock-ups was het mogelijk om de werking van de dienst te presenteren vanuit het standpunt van de administratie en van de gebruiker. *“Door de dienst te visualiseren, kunnen we ons veel makkelijker inbeelden hoe deze er in de toekomst zal uitzien”*, zegt Gaëtan van Brussel Participatie. *“Het team is erg enthousiast over het project en over het visuele design van de documenten. Sommigen vragen me al hoe ze een lokaal kunnen reserveren”*, vertelt Sébastien nadat hij de mock-up aan zijn vereniging heeft getoond. Alhoewel er zeker nog een aantal praktische zaken geregeld moeten worden (zoals het overhandigen van de sleutels), *“heeft het experiment aangetoond dat het project haalbaar is, en dat is op zich al heel wat”*, zegt Sébastien van 1000BXL en Transition. *“We bouwden vertrouwen op en we konden als vereniging in alle vrijheid samenkomen, zonder dat er sprake was van enige belemmering. Het was dus echt leuk voor ons”*.

De stad Brussel van zijn kant is bezig de experimenten te formaliseren (verzekering, overeenkomsten). Het ter beschikking stellen van openbare gebouwen is geïntegreerd in actie 10 van het Handvest voor burgerparticipatie: *“Bestaande ruimten, zoals buurthuizen, of nieuwe ruimten zullen ter beschikking worden gesteld in de verschillende wijken om burgers en verenigingen de gelegenheid te geven om samen te komen en zich te organiseren”*. Een vooruitgang, maar daarbovenop was het de wens om dit “samen te doen”. Daardoor kon dit experiment slagen. *“Het kan afgezaagd klinken maar elke speler, elke stakeholder, ... alle neuzen wezen in dezelfde richting. We waren er allemaal uit vrije wil en met veel ‘goesting’. Zonder dat was het heel moeilijk geweest”*, besluit Gaëtan.

“Door dit experiment, en misschien zelfs door het hele VILCO-proces, hebben we nu een heel andere kijk op de stad Brussel. We staan nu veel dichterbij de ambtenaren die hebben meegewerkt aan VILCO. We zijn in contact gekomen met deze mensen en hebben met hen kunnen overleggen, iets wat zonder VILCO veel lastiger zou zijn geweest. Ik denk dat we ons niet eens hadden kunnen voorstellen dat het mogelijk was om deze gesprekken te voeren”. Sébastien van 1000BXL en Transition.

“VILCO was een drijvende kracht en heeft de wil aangewakkerd om dingen samen te doen, om zaken te bekijken waar we initieel niet eens aan dachten. VILCO geeft ons een frisse kijk op de zaken”. Gaëtan van Brussel Participatie.

MOET SAMENWERKING GEÏNSTITUTIONALISEERD WORDEN?

“Hoe kun je samenwerking verankeren in het publieke actieproces? Bij VILCO was er geen formalisme, maar als het de bedoeling is alles op te schalen, is het misschien tijd om de samenwerking te institutionaliseren, en te zorgen voor specifieke administratieve procedures. Het risico bestaat dan wel dat we eindigen met een “lege doos”: het wordt dan des te meer noodzakelijk om ook informele gesprekken te hebben met elkaar, en stap voor stap andere verkozenen, ambtenaren en burgers aan te spreken voor nieuwe projecten. Zo kunnen we een bepaalde cultuur, en gemeenschappelijke houdingen en doelstellingen op het vlak van samenwerking, behouden”. (Quadrant Conseil).

Is de institutionalisering van bepaalde diensten of praktijken echt de enige manier om ervoor te zorgen dat de innovaties en experimenten van VILCO geen ‘one-shots’ blijven, en dat ze daadwerkelijk een nieuwe manier van werken of een nieuw gemeentelijk instrument worden?

Enkele voorbeelden wijzen daarop:

- Het bezoek achter de schermen van het gemeentebestuur van Ukkel;
- De dienst die openbare gebouwen in bruikleen geeft aan burgers in Brussel-Stad (nu opgenomen in het participatiehandvest van de stad);
- De kit “En Rue!” in Watermaal-Bosvoorde, die een nieuwe procedure voor het organiseren van evenementen wil ontwikkelen.

BESTUREN AANPASSEN

De kwestie van de institutionalisering is complex. Het roept vragen op over hoe overheden aan deze nieuwe verwachtingen van burgers aangepast kunnen worden. Bijvoorbeeld: moeten er ad hoc diensten opgericht worden, of moeten samenwerkingsverzoeken op formele manier ingediend worden (toegang, procedures, relaties) bij een of meerdere diensten?

We kunnen dit doen door specifieke opleidingen te geven aan ambtenaren die werken in de diensten die in contact staan met burgercollectieven. Dit kan echter ook door min of meer gestandaardiseerde samenwerkingsprocedures in te voeren, of zelfs door de oprichting van een nieuwe transversale dienst binnen het gemeentebestuur die zich specifiek hiermee zal bezighouden. In sommige gevallen zijn het dus de ambtenaren van de gemeente die de rol van facilitator voor het project spelen. Maar in sommige gevallen kan het ook gaan om externe vertrouwenspersonen. Het is dan zaak om een of meerdere bekwame ambtenaren te integreren in de diensten die in contact staan met de initiatieven uit de wijk. Er kan uiteraard ook gewerkt worden

met een specifieke afdeling die indien nodig transversaal kan functioneren.

VOOR EN TEGEN

Sommigen benadrukken de voordelen van institutionalisering omdat we zo de capaciteit ontwikkelen om op lange termijn samen te werken met burgercollectieven. De samenwerking zit dan niet langer in de ‘pilootfase’ en wordt mogelijk voor alle burgercollectieven. Institutionalisering heeft het voordeel dat samenwerking ‘systematisch’ wordt en dat er een kader gecreëerd wordt.

“Eén van de moeilijkheden die gepaard gaan met het invoeren van samenwerking is volgens sommige co-onderzoekers de paradigmaverschuiving. Samenwerking houdt in dat we overstappen van een top-downbestuursmodel naar het tegenovergestelde, de ‘bottom-up’”. (Amélie Pierre).

Anderen twifelen eraan of de ambtenaren – bij eventuele conflicten – het wederzijds vertrouwen tussen burger en overheidsdienst zullen kunnen waarborgen. Institutionalisering roept vragen op over de neutraliteit van deze ‘derde partij’, die dan deel zou uitmaken van de administratie. Bestaat het risico niet dat burgers deze ‘derde’ zouden zien als een vertegenwoordiger van de gemeente, en niet langer als iemand die samenwerking faciliteert, een neutrale houding aanneemt, en boven het gewoel staat? Het is ook uitkijken, zoals Bernard Petre aangaf, dat de samenwerkingsrelatie niet ‘gebureaucratiseerd’ wordt: *“Ik denk dat we deze ingesteldheid zagen bij een groot deel van de ideeën [geformuleerd tijdens de ideeënworkshop van november 2018]: we gaan werken met een tussenpersoon, we gaan iemand in het bestuur verantwoordelijkheid geven, we gaan procedures invoeren en standaarddocumenten opstellen. We gaan dingen toevoegen die de onzekerheid beperken. We gaan overal op anticiperen. Maar misschien komt echte veerkracht wel gewoon voort uit ‘minder doen’”.* (Bernard Petre)

Laten we niet in de val trappen door als antwoord op de complexiteit van de uitdagingen bijkomende regels en procedures toe te voegen die alles nog ingewikkelder maken ... Dit kan het enthousiasme, en in het geval van een crisis, zelfs de reactiviteit en het aanpassingsvermogen verlammen.

FORMALISERING VAN PARTICIPATIEVE PROCESSEN

Voor de volledigheid moet opgemerkt worden dat sommige gemeenten die bij VILCO betrokken waren niet op het project hebben gewacht om ambitieuze processen uit te werken en burgerparticipatie te formaliseren. De Stad Brussel heeft al in 2018 haar participatieve begroting gelanceerd. Zonder daar noodzakelijkerwijs van aan de oorsprong te liggen, zag VILCO deze trend nog versnellen: start van een participatieve begroting in Watermaal-Bosvoorde en een subsidie ter ondersteuning in Ukkel, invoeren van Wijkadviesraden in Etterbeek, burgervergaderingen die uitgewerkt worden in de Stad

Brussel, langetermijnreflectie over de toewijzing van gewestelijke begrotingen door Leefmilieu Brussel.

Aangezien de onderzoeksvraag van VILCO vooral betrekking heeft op samenwerking tussen burgercollectieven enerzijds en lokale besturen anderzijds, en niet op het erg veelzijdige thema van participatieve democratie, hebben we ons beperkt tot het opvolgen of begeleiden van benaderingen die een antwoord willen geven op vragen die met steeds grotere aandring gesteld worden.

“De co-onderzoekers die lid zijn van burgerinitiatieven, zijn van mening dat de klimatologische noodsituatie vereist dat we onze gewone manier van werken aanpassen. De klimatologische noodsituatie legt de participatiedemocratie dan ook op als een legitieme manier van werken. Binnen het bestuur vindt een deel van de co-onderzoekers het legitiem dat de verkozenen en de gemeenteambtenaren de verantwoordelijkheid en de beslissingsbevoegdheid behouden met

het oog op het algemeen belang. Sommigen zien hier een kwetsbaar evenwicht, aangezien een verlies aan verantwoordelijkheid van de gemeente door beslissingsbevoegdheid en verantwoordelijkheden aan burgers over te dragen, schadelijk kan zijn en

een valkuil is die absoluut moet worden vermeden. De institutionalisering van bepaalde methodes van collaboratief bestuur lijkt voor sommigen een oplossing voor deze dubbelzinnige legitimiteit". (Amélie Pierre)

VILCO: WAT NU?

Wat onthouden we hiervan? Welke lessen trekken we hieruit voor toekomstige, gelijkaardige initiatieven?

De resultaten zijn interessant en er valt nog heel wat te onderzoeken, uit te spitten, te verdiepen. Er zijn ook een aantal frustraties, omdat we het gevoel hebben dat we bij sommige experimenten niet altijd ver genoeg gegaan zijn, dat we niet steeds geland zijn waar we wilden. Er is hoop, dat zeker. De opgestarte samenwerkingen en enkele experimenten lijken veelbelovend. VILCO heeft samenwerking uitgetest rond verschillende thema's, zoals het samen organiseren van een markt, het in bruikleen geven van openbare lokalen aan burgers, het opmaken van participatieve begrotingen, ontmoetingen tussen burgers en politici in de wijken, wijkadviesraden, enz.

Samenwerking tussen burgercollectieven en overheden kan gebeuren rond tal van onderwerpen en kan vele gedaanten aannemen. Er is dus niet één tool of hulpmiddel dat toegepast kan worden, maar wel een veelheid aan manieren die uitgedacht moeten worden naargelang de context en de behoeften. Tijdens VILCO zijn niet alle mogelijkheden bekeken en zijn niet alle ideeën uitgewerkt ... verre daarvan! Na deze drie jaren moeten nog heel wat zaken meer in detail bestudeerd worden.

Nieuwe bestuurspraktijken kunnen niet worden geschreven, getest en uitgevoerd in drie jaar tijd ...

"Al bij al lijkt VILCO dus een proces dat nog maar de helft van de weg heeft afgelegd ..."

Dit is een scherpe opmerking van Quadrant Conseil. Dit is nog maar het begin! Er is tijd nodig voor verandering en om de gewoontes en de manieren van werken aan te passen.

"VILCO heeft de haalbaarheid aangetoond van een duurzame, minder asymmetrische samenwerking, en vergroot de mogelijkheid om uiteindelijk te komen tot meer veerkrachtige publieke en burgerlijke actie buiten dit experimentele kader. Dit proces is echter traag, omkeerbaar, erg afhankelijk van de voorgeschiedenis van de bestaande samenwerking en van de goede wil van de betrokkenen. De meeste deelnemers van vandaag zijn ook niet bereid om door te gaan zonder de steun van een derde partij" (Quadrant Conseil)

VILCO heeft weliswaar geen reproduceerbaar model of definitieve conclusies of mirakeloplossingen bedacht, maar we hebben wel tal van experimenten,

lessen, praktische tools, methodologieën en tips uitgewerkt. We weten ook heel goed wat we allemaal moeten doen, wat de voorwaarden zijn waaraan we moeten voldoen om te slagen.

Deze veelheid aan nuttige informatie kan gebruikt worden als leidraad om te helpen een samenwerking op poten te zetten voor toekomstige acties en beleid. Samenwerking tot stand brengen betekent organisaties samenbrengen, maar ook en vooral mensen, standpunten, soms verschillende verwachtingen maar soms ook verrassend gelijklopende verwachtingen. Het betekent op de ander durven toe te stappen, proberen om vooroordelen achter zich te laten. Het betekent dat je een kans geeft aan een partner, en accepteert dat diens wil om samen te werken net zo eerlijk en oprecht is als de mijne. Het betekent dat je elkaar leert kennen en de tijd neemt om elkaar te 'besnuffelen'. Het betekent dat er samen gewerkt wordt aan oplossingen, op basis van het opgebouwde vertrouwen.

Het betekent ook dat je ten volle gebruik maakt van de kennis en de vaardigheden van een bredere groep mensen. Dit kan ook betekenen dat verantwoordelijkheden gedeeld worden, en dat de burger betrokken wordt bij beslissingen. Deze beslissingen worden op hun beurt dan veel breder aanvaard, en zijn veel transparanter. De coronacrisis die we momenteel doormaken, toont ons in welke mate veerkracht afhangt van de betrokkenheid van elkeen.

Alle co-onderzoekers van VILCO hopen dat ze hebben bijgedragen aan het uitschrijven van nieuwe dialoogmethoden tussen burgers en overheden. Ze zijn er ook van overtuigd dat de samenwerking alleen een succes kan worden als we erin slagen om bij de overheden en de bevolking een soort van sneeuwbal effect te creëren ... en zo te groeien tot een echte co-stadsfabriek.

© Consortium VILCO

ELEKTRONISCH ... DUS OOK ECOLOGISCH!

Ons engagement voor duurzame ontwikkeling indachtig maar ook om papierverspilling tegen te gaan, verspreiden wij de Monitor van de Duurzame Ontwikkeling per e-mail.

Neem een abonnement!

Hebt u de Monitor van de Duurzame Ontwikkeling niet persoonlijk ontvangen?
Wenst u de volgende nummers te ontvangen?

Geen probleem!

Neem een abonnement via de website van de Vereniging.

U kan het formulier invullen op

www.brulocalis.brussels > Publicaties > Monitor van de Duurzame Ontwikkeling.

Download via onze website!

U kan de Monitor van de Duurzame Ontwikkeling tevens gratis downloaden op
brulocalis.brussels > Publicaties > Monitor van de Duurzame Ontwikkeling.

Geen e-mailadres?

U hebt geen rechtstreekse toegang tot internet en wil de Monitor van de Duurzame Ontwikkeling toch ontvangen? Bel ons en we zullen samen een oplossing zoeken.

Contact:

Dienst Duurzame Stad

BRULOCALIS - Vereniging Stad en Gemeenten van Brussel (VSGB)

Aarlenstraat 53 bus 4 - 1040 Brussel

Tel: 02/238 51 62 - Fax: 02/280 60 90

E-mail: philippe.mertens@brulocalis.brussels